

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.
 Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. — Рівне: РДГУ,
 2002. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
 (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
 (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
 (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
 (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
 (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
 (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
 (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
 (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
 (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
 (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
 (протокол № 4 від 29.11.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет
 ISBN 966 — 7281 — 07 — 5. © Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

Вивчення наукової літератури по вибраній проблемі показали, що сучасне суспільство вимагає удосконалення і зовсім іншого підходу до процесу виховання учнівської молоді, примушує шукати і створювати нові, цікаві для дітей форми та оптимальні методи в нових соціально-економічних умовах. Удосконалення методів виховання школярів в дусі толерантності вимагає глибокого дослідження і обумовлюється об'єктивними і суб'єктивними факторами кожної школи, загально педагогічним керівництвом, залученням їх у практичну роботу, суспільну діяльність по засвоєнню основних понять педагогіки толерантності, рівнем теоретичної і практичної підготовки вчителів, рівнем їх професійного досвіду і знаннями з цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

- Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – №3/4. – С.175 – 179.
- Головатенко А.Ю. Воспитание в духе уважения к правам народов, правам и свободам личности // Материалы педагогического проекта “Воспитание в духе прав человека в мире без войн”. Центр педагогики мира. – 1994. – С.81-82.
- Соколова Е.С. и др. “Образ врага”, “Образ партнёра” и преодоление стереотипов в воспитании // Материалы педагогического проекта “Анализ содержания общего образования с позиций воспитания в духе мира и взаимопонимания”. Центр педагогики мира. – М., 1995. – С.129 – 138.
- Алексашкина Л.Н. Роль гуманитарных дисциплин в воспитании в духе мира и взаимопонимания. Там же. – С.53 - 57
- Безкоровайна О.В. Педагогіка миру: визначення, завдання, шляхи їх реалізації // Педагогіка толерантності. – 1999. – №3/4. – С. 146 –154.

Одержано редакцією 12.09.2002.

УДК: 371. 161.2.

Т.Д. ДЕМ'ЯНЮК, С.В. КИРИЛЕНКО,
С.І. КАМІНСЬКА, Т.М. ГАВЛІТІНА

ПОЛОЖЕННЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ – РОДИНУ

1. Загальні положення

Українська національна школа-родина - це державно-громадський навчальний заклад, діяльність якого ґрунтується на використанні культурних та освітніх здобутків, прогресивних традицій українського народу. Він забезпечує потреби громадян у загальній середній освіті, а також інтелектуальний, духовно-моральний, фізичний розвиток і саморозвиток особистості, її соціалізацію, виховання громадянина-патріота України, орієнтується на перспективу розвитку нації.

Українська національна школа-родина у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, Міжнародними правовими актами, Конвенцією про права дитини, Декларацією прав людини, рішеннями Генеральної Асамблеї ООН щодо сімейно-родинного виховання, наказами Міністерства освіти і науки України, рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади та власним Статутом.

Освіта і виховання у школі-родині - національні за сутністю, змістом, носять людино-творчий та державоствердуючий характер.

Навчально-виховний процес здійснюється на державній політиці і галузі освіти і виховання, національних і вселюдських цінностях, досягненнях вітчизняної та світової наукової, народної педагогіки, варіативності і відкритості, забезпечує розвиток індивідуальності школяра.

Визначальним є реалізація ідеї народності навчання і виховання і на цій основі - формування системи знань про культурно-історичний шлях розвитку українського народу та народів, які проживають на території України; гуманізація і демократизація всіх сторін життя школярів; відхід від регламентації в організації їхньої діяльності; максимальна індивідуалізація навчання і виховання; врахування інтелектуального розвитку, здібностей, інтересів та нахилів, генетичної спадковості та етнізації особистості, складності і неоднозначності її внутрішнього світу, що зумовлює варіативність змісту, форм і методів навчання і виховання; органічне поєднання організаційно-педагогічної, сімейно-родинної, національно-культурної та просвітницької діяльності учителів, батьків, учнів, жителів села.

Українська національна школа-родина - це заклад, що забезпечує емоційно-психологічну захищеність та душевний комфорт учнів, формує особистість, здатну творити себе і своє життя, здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях, виконуватимасштабні завдання, які забезпечують поступ нації.

Школа-родина організовує співпрацю, формує духовну спорідненість жителів села; плекає авторитет матері і батька, проявляє турботу про дітей, старих і немічних; в ній глибоко вивчаються традиції родини, досліджується історія родини.

Співпрацює з культурно-освітніми, позашкільними навчально-виховними закладами, громадськими організаціями, створюючи єдиний культурно-освітній простір в селі.

2. Мета, завдання та зміст діяльності.

Мета - забезпечити високий рівень освіченості і вихованості свідомого громадянина-патріота України; сприяти становленню особистості, здатної вести природовідповідне (самовідповідальне) життя, допомогти їй ввібрати європейсько-демократичні цінності, відкритися європейській культурі; досягти відчуття власної національної і особистої гідності та повноцінності; утверджувати найвищі ідеали гуманістичної культури й демократичних взаємовідносин людей, відстоювати і захищати права та честь своєї Вітчизни.

Завдання і зміст навчально-виховного процесу:

- національно-патріотичне виховання особистості, розвиток моральних почуттів і рис поведінки: любов до Батьківщини, відданість їй, прагнення до зміцнення честі і гідності України;
- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати, зберігати соборність українських земель, згуртованість і єдність нації, всього суспільства;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою, знаннями Конституції України, прав і обов'язків громадян, поваги до народних символів і національної символіки, державного Герба, Прапора, Гімна;
- розвиток у дітей та молоді допитливості, інтелекту, кмітливості, потреби у творчому оволодінні знаннями і вміннями самостійно їх здобувати; формування пізнавальних інтересів, активності, культури розумової праці; вироблення позитивних мотивів і відповідального ставлення до навчання, готовності до практичного їх застосування;
- формування духовності і духовної культури, набуття та усвідомлення школярами історичних знань;
- пропаганда культурних надбань свого народу та світового духовного розвитку; виховання доброти, порядності, справедливості, чесності; оволодіння народною мораллю, етикою, естетикою, народною культурою; розвиток активного, творчого, відповідального ставлення до життя; ознайомлення з родинно-побутовою культурою;
- формування національної гідності і самоповаги на основі успадкування духовних надбань українського народу; набуття соціального досвіду; виховання людяності, милосердя, доброти, цивілізованого співжиття на основі засвоєння знань про себе, суспільство, природу, місце і призначення особистості;
- формування «Я» - Концепції людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання;
- формування правової культури, виховання поваги до законів і норм співжиття у суспільстві, засвоєння основних положень Конституції України, Загальної декларації про права людини, Конвенції про права дитини, вироблення потреби у дотриманні та виконанні законів своєї держави, засвоєння ідей рівності громадян та верховенства законів;
- вироблення свідомого ставлення до праці, розвиток потреб у творчій праці, діловитості, підприємництва; формування працелюбності особистості, цивілізованого господаря, готовності до життєдіяльності в умовах ринкових відносин; забезпечення психологічної, моральної і практичної підготовки учнівської молоді до вибору професії та безпосередньої праці в матеріальній і духовній сферах;
- валео-екологічна освіта і виховання, оволодіння знаннями про навколишній світ, природу, довкілля,
- всесвіт; розвиток потреби у спілкуванні з природою, прагнення до пізнання навколишньої природи в єдності з морально-етичними переживаннями; пропаганда природоохоронних ідей;
- вироблення інтелігентного і відповідального ставлення дітей та молоді до свого здоров'я, розвиток потреби у здоровому способі життя, гармонійного поєднання духовного, фізичного та психологічного здоров'я;
- розвиток естетичного досвіду і культури особистості, її художніх здібностей і оволодіння цінностями і знаннями в галузі вітчизняного і світового мистецтва; формування здатності розуміти і цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії, красу і багатство природи; розвиток здібностей до творчої діяльності в різних видах мистецтва;
- допомога учням в адаптації до нових умов соціалізації особистості;
- формування культурологічного підходу до християнства, пам'ятників матеріальної і духовної культури;
- допомога особистості у розвитку творчих сил, піднятися до вершин Творця культури і самої себе, порадити повагу і любов до себе і світу свого життя;
- створення середовища, яке сприятиме розвитку індивідуальних здібностей і талантів учнівської молоді та їх самореалізації;
- забезпечення соціально-педагогічного захисту школярів, добровільність і право вибору занять широкого діапазону творчої діяльності, умов для
- реабілітації, корекції та гармонізації особистості;
- організація інтелектуально-дозвілєвої діяльності учнівської молоді;

- формування уміння особистісного та міжособистісного спілкування, якісно нових відносин з дорослими, культивування у дітей шанобливого ставлення до вчителів, безкорисливого творення добра для людей.

Науково-педагогічні принципи здійснення навчально-виховного процесу:

науковості, який означає побудову освіти і виховання на об'єктивно-істинних знаннях, вивчення найбільш вагомих наукових досягнень у тій чи іншій галузі наукового пізнання, здобуття знань, умінь, навичок, які створюють умови для професійної підготовки особистості школяра відповідно до її здібностей, інтересів, потреб;

природовідповідності, який передбачає врахування у виховній роботі багатогранної цілісної природи людини;

високої духовності, який передбачає розвиток творчих потенцій особистості, для пояснення яких використовуються терміни «Творче начало», «дух», «совість», «честь», «гідність», «порядність», «сумління», «людяність», «милосердя», «доброта», що спрямовують її життєвий шлях;

цінностей роду, родини, родинного співжиття, що передбачає бережливе родинне ставлення до дитини, спроможність збереження фізичного здоров'я і плекання душі підростаючого покоління України,

розвиток творчої особистості учня, організацію його життя в школі, як у здоровій сім'ї;

культуровідповідності, який полягає в органічному зв'язку з історією народу, його мовою, культурними традиціями, звичаями, обрядами, народним мистецтвом, ремеслами, промислами, забезпеченні духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь;

інтеграції в соціокультурне середовище, що передбачає освоєння учнями проблем духовності у контексті діалогу культур народу світу, місця культури України у світовій цивілізації;

пріоритету духовно-практичної діяльності, який передбачає стимулювання творчої активності учнів, створення таких педагогічних технологій, які розглядають процес життєтворчості відповідно до їхніх потреб, сензитивних періодів розвитку, психофізичних особливостей;

естетизації виховуючого середовища, який передбачає створення такої естетики інфраструктури української національної школи-родини, що забезпечує розвиток благородних почуттів, стосунків і поведінки особистості учня;

гуманізації та демократизації, які дають можливість поставити особистість учня в центр уваги, забезпечити умови для творчого розвитку і психологічного комфорту, створення спільного педагогічного простору, у якому б панувала одна і та ж система духовних цінностей, де б всі учасники навчально-виховного процесу прямували до спільної мети - становлення морально, духовно, психічно, фізично здорової молоді людини;

пріоритету проблемно-розвиваючого навчання і творчої діяльності, який забезпечує розвиток інтелектуальної, сенсорно-моторної, емоційно-вольової та психічної сфери особистості;

добровільності, що передбачає право вибору у забезпеченні потреб особистості у самореалізації, духовному самовдосконаленні;

психологізації навчально-виховного процесу, що передбачає оволодіння кожним педагогом технологією діагностики і психодіагностики рівня розвитку і громадянської вихованості особистості учня, корекцію навчально-виховного процесу;

гармонізації родинної педагогіки та педагогіки школи, що створює умови для взаєморозкриття добрих починань батьків, учителів, друзів школи щодо формування позитивних рис характеру учнів.

3. Організація навчально-виховного процесу.

Педагогічний колектив спільно з батьками, громадськістю села цілеспрямовано формує особистість школяра, інтелігентність, відданість інтересам Батьківщини, готовність розвивати певні сфери науки, культури, економіки, державного життя і вивести Україну на рівень розвитку цивілізованих держав світу.

Навчально-виховний процес базується на визнанні цінності кожної молоді людини - суб'єкта відродження України як держави, розвитку громадянського демократичного суспільства, культури і власної життєвої творчості.

Пріоритетним напрямом організаційно-педагогічної діяльності є особистісно зорієнтований підхід у навчанні і вихованні учнівської молоді, стимулювання внутрішніх сил кожної особистості до саморозвитку та самовиховання, духовного пошуку, створення виховуючо-розвиваючого середовища, гармонізації внутрішньокolleктивних відносин у первинних та загальношкільному колективах, прилучення учнів, батьків, учителів, громадськість села до матеріальної і духовної культури нації.

У навчально-виховному процесі визначається пріоритетність родинних виховних цінностей та розділяється відповідальність за виховання і навчання дитини з родиною. Батьки беруть участь у повноцінному житті школи-родини. Вони забезпечують зв'язок виховного процесу: родина – дитячий садок – школа – позашкільні заклади села. За участю батьків здійснюється розвиток учнівського самоврядування (класного і шкільного). В основу навчально-виховного процесу покладається: передача способів мислення, формування вміння аналізувати різні ситуації, будувати власні плани діяльності, аргументувати їх, передача ціннісних орієнтацій через спілкування, через створення стану

співпереживання, співучасті. Зосереджується увага на розробці і запровадженні технологій родинно-шкільного виховання, нових педагогічних технологій, які передбачають філософію гри, режисуру навчальних предметів. В школі-родині запроваджується методика творчого співробітництва, де учень - суб'єкт освітнього дійства.

Класно-урочна форма діяльності органічно доповнюється школою громадянського становлення учнів шляхом їх участі у роботі різноманітних дитячих об'єднань (гуртки, клуби, центри, об'єднання за інтересами тощо) та в позашкільних закладах (музична школа, недільна християнська школа, бібліотека, клуб).

Організація навчально-виховного процесу передбачає проектування виховуючих відносин вчителів, батьків, учнів, дорослих, системно-цільового, людинознавчого підходів із врахуванням специфіки школи-родини; залучення всіх батьків, вчителів до виховання школярів; проведення соціологічних досліджень з вивчення рівня вихованості особистості та розвитку учнівських колективів з комп'ютерною підтримкою; реформування позаурочної роботи через запровадження педагогічних інновацій у сучасному навчанні і вихованні.

Навчально-виховний процес будується так, що педагоги разом з батьками та учнями використовують базовий і варіативний компоненти, здійснюється відповідно до робочих навчальних планів, складених на основі типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки; індивідуалізація і диференціація навчання забезпечується реалізацією інваріативної та варіативної частини Державного стандарту загальної середньої освіти. Варіативна частина формується школою-родиною.

Організаційно-функціональна структура навчально-виховного процесу передбачає: оптимальну реалізацію завдань, які впливають із аналізу рівня інтелектуального розвитку та вихованості учнів при мінімальній затраті часу;

злиття навчання і виховання в єдине русло навчально-виховного процесу, його індивідуалізація; співробітництво і співдіяльність учнівського, батьківського та учительського колективів, побудова відносин на паритетних умовах;

сільські сходи, спільні зібрання, конференції – вищі органи управління;

між сільськими сходами, зібраннями, конференціями управління навчально-виховним процесом здійснює педагогічна рада;

науково-методична, координаційна ради, методичні об'єднання забезпечують організацію виховного процесу під час вивчення природничо-математичних та суспільно-гуманітарних дисциплін, позаурочну діяльність учнів, їх здоровий спосіб життя;

учнівські органи самоврядування, зібрання колективів спрямовують та забезпечують активну участь кожного школяра в різних видах діяльності (навчально-пізнавальній, ціннісно-орієнтаційній, трудовій, художньо-естетичній, спортивно-оздоровчій, суспільно-гуманістичній, науково-дослідній, краєзнавчій та ін.).

Організуючим началом життєдіяльності учнівського колективу є системно-цільове планування навчально-виховного процесу та проектування психолого-педагогічної взаємодії вчителів і учнів, якими передбачена допомога у становленні та розвитку особистості школяра, громадянина-патріота.

Діяльність школи-родини ґрунтується на засадах органічного поєднання національного із загальнолюдським. Домінантою виховного процесу є формування в учнів патріотизму з новим змістовим наповненням. З одного боку, це виховання почуття любові до рідного краю, свого народу, держави, відповідальності за їхнє майбутнє, а з іншого – відкритість до сприйняття різноманітних культур світу, освоєння фундаментальних духовних цінностей людства - гуманізму, свободи, справедливості, толерантності, культури миру, національного примирення, збереження природи.

Українська національна школа-родина є світською.

4. Структура української школи-родини.

Школа-родина діє як навчально-виховний комплекс «школа-родина-дитячий садок».

В основу навчально-виховного процесу покладено: українське народознавство, валеологія, родинна педагогіка.

Дошкільня.

● Дошкільна освіта і виховання є обов'язковими складовими в системі роботи школи-родини.

● Завдання дошкільної освіти та виховання:

формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, пізнавальної активності;

виконання вимог базового компонента дошкільної освіти, підготовка дітей до навчання у школі;

виховання у дітей шанобливого ставлення до родини, Батьківщини, поваги до народних традицій і звичаїв, рідної мови, морально-етичне ставлення до себе, оточення та довкілля;

сприяння фізичному, психічному та духовному здоров'ю дитини, виховання інтелігентного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих;

здійснення соціально-педагогічного патронату з метою сприяння взаємодії дошкільного закладу з сім'єю.

Сім'я зобов'язана забезпечити дитині дошкільну освіту та виховання в родинному колі або в дошкільному закладі.

Родинно-сімейне виховання передбачає:
 виховання фізично й морально здорової дитини, забезпечення необхідних екосоціальних умов для повної реалізації можливостей розвитку дитини (генотипу);
 створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, умов для розвитку почуттів і сприймань дитини, її самореалізації;
 засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, виховання культури поведінки, правдивості, справедливості, гідності, честі, людяності, здатності виявити турботу про молодших, милосердя до слабих і людей похилого віку;
 залучення дітей до чарівного світу знань, вивчення народних казок, пісень, прислів'їв, приказок, дум, лічилки; виховання поваги до школи і вчителя, прагнення до освіти й творчого самовдосконалення;
 включення дитини в спільну з дорослими діяльність, розвиток творчої працелюбності, спрямування її зусиль на турботу про навколишнє середовище; виховання дітей цивілізованими господарями та підготовка їх до життя в умовах ринкових відносин;
 забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоvodu, прилучення дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості.

Для дітей-дошкільнят організуються підготовчі заняття з метою адаптації їх до школи, знайомства з вчителями, родинами, дітьми.

Українська національна школа-родина має три ступені:

I ступінь - початкова школа (1-4 класи);

II ступінь - основна школа (5-9 класи);

III ступінь - старша школа (10 - 12 класи).

Перший ступінь – початкова школа (I-IV класи)

Початкова освіта забезпечує загальний розвиток дитини, розкриває її здібності, формує бажання та вміння вчитися, допомагає навчитись впевнено читати, писати, знати основи арифметики, первинні навички користування книжкою та іншими джерелами інформації, формує загальні уявлення про навколишній світ, засвоєння норм загальнолюдської моралі та особистісного спілкування, основ гігієни, виробляє певні трудові навички.

Початкова школа організовує спілкування, відпочинок, харчування, побутові зручності, на основі душевності та доброти людей, які є навколо, взаєморозуміння.

Учні 1-4 класів розпочинають навчальний день в школі годиною спілкування (між собою, з учителем, з батьком чи матір'ю, з природою, кольором, звуками). Педагоги створюють умови для спілкування і руху. Діти мають можливість для вільного переміщення, вибору місця, простору, роздумів «Я сам». Опановують курси: пісенний фольклор рідного краю (3-4 кл.); українське народознавство (1-4 кл.); основи здоров'я і фізкультура, 3^а година (2-4 кл.); мистецтво народних майстрів (2 кл.); хореографія (3-4 кл.).

Другий ступінь - основна школа (V-IX класи)

Основна середня освіта забезпечує досконале оволодіння українською мовою, засвоєння знань з базових дисциплін, можливість здобуття вищих рівнів освіти, мотиваційну готовність переходу до трудової діяльності, формування високих громадянських якостей та світоглядних позицій. Школа-родина створює умови для самовизначення особистості, урізноманітнює форми навчання й діяльності, щоб учні змогли якнайширше ознайомитися з різними професіями. Учні опановують курси : українське народознавство (5-9 кл.); основи здоров'я і фізкультура, футбол (5 - 8 кл.); основи вибору професій (9 кл.); основи сімейної економіки та малого бізнесу (9 кл.); початкове навчання дизайну (7-8 кл.); охорона природи (6 кл.); інтегрований «Довкілля» (6 кл.); агротехніка сільськогосподарського виробництва (8-9 кл.); основи підприємницької діяльності (8-9 кл.).

Третій ступінь - старша школа (X-XII класи)

Повна загальна середня освіта забезпечує поглиблене оволодіння знаннями з базових дисциплін та за вибором, орієнтацію на професійну спеціалізацію, переходу до трудової діяльності, формування цілісних уявлень про природу, людину, суспільство, громадянську позицію особистості, можливість здобуття освіти вищого рівня; створює умови для самовизначення. Учні опановують курси: українське народознавство (10 кл.); основи української родинної педагогіки (11 кл.); етика подружнього життя (10 кл.); основи здоров'я і фізкультура, футбол (10-11 кл.); основи екології (11 кл.); основи філософії (11 кл.); українська народна вишивка (10-11 кл.); основи економіки (11 кл.); дизайнер і модельєр одягу (11 кл.).

- Профільність навчання - художньо-естетичне.

5. У школі створюються класи-родини.

Діяльність класів-родин визначається новим стилем взаємостосунків між сім'єю і школою: на зміну недовір'ю і відчуженості приходять колегіальність прийняття рішень, зацікавленість та сприяння розвитку класів-родин. Батьки - учасники навчально-виховного процесу. Спільно планується робота класних керівників, активу батьків, органів учнівського самоврядування. Забезпечується:

зв'язок з культурно-національною спадщиною, природою;
 виховання людських цінностей;
 взаєморозуміння між дітьми, вчителями, батьками;
 взаємоповага, спілкування;
 активна участь батьків у проведенні екскурсій, свят, годин спілкування, спортивних змагань, уроків, концертів;
 організація вільного часу учнів, охоплення їх змістовною інтелектуально-дозвіллевою діяльністю;
 оформлення класу-родини; створення навчально-матеріальної бази;
 розвиток підприємницької діяльності учнів класу-родини;
 сприяння спонсорській допомозі;
 співпраця з центром сприяння розвитку школи-родини.

6. Діяльність вчителя, класного керівника в навчально-виховному процесі передбачає:

- утвердження у класах, школі державного підходу у вирішенні питань навчально-виховного процесу;
- сприяння набуттю школярами соціального досвіду, успадкування державних надбань українського народу;
- спрямування інтелектуальної активності учнів на обговорення найбільш актуальних проблем українського сьогодення, залучення їх до роботи у різних сферах діяльності;
- допомога школярам в оволодінні новим інтелектуальним баченням світу і свого місця в ньому, розвиток здібностей особистості, їх повноцінну реалізацію;
- сприяння формуванню у класі працездатності і відповідального ставлення до навчально-виховного процесу;
- забезпечення системно-цільового планування та психолого-педагогічне проектування виховуючих відносин в системі «учень–учень», «учень–вчитель», «вчитель–учень–батьки»;
- постійне співробітництво, співтворчість, спів-діяльність із активом учнів, батьків, органами самоврядування, дитячими і молодіжними творчими об'єднаннями, рухами;
- активне включення школярів в управління навчально-виховним процесом шляхом передачі прав і повноважень у розв'язанні проблем життя, поглиблення демократичних і гуманістичних начал, створення здорового морально-психологічного клімату у первинних колективах;
- постійне проведення психолого-педагогічної діагностики, моніторингу, і на цій основі регулювати та коректувати розвиток особистості школяра;
- режисуру виховних і навчальних сюжетів, забезпечення цілісного педагогічного процесу (класно-урочного, особистісно зорієнтованого, позакласного, позашкільного);
- підвищення своєї педагогічної майстерності шляхом самоосвіти та участі у різних формах методичної роботи.

7. Управління навчально виховним процесом:

системно-цільовий підхід до планування навчально-виховної та виховуючо-розвивальної діяльності учнів;
 раціональний та доцільний розподіл функціональних обов'язків між адміністрацією, вчителями, батьками;
 постановка конкретизованих завдань і мети виховання учнів на основі аналізу рівня розвитку та вихованості особистості;
 висока педагогічна грамотність, цілеспрямованість і конкретність управлінських рішень;
 забезпечення необхідних умов для різних видів діяльності учнів, духовно-морального та наукового їх пошуку;
 науково обгрунтована система, актуальність і зміст навчання та діяльності центрів творчості, учнівських об'єднань за інтересами;
 педагогічно доцільна організація життя учнівського колективу і високий рівень самоврядування;
 педагогічно виправдана система заохочень і покарань;
 гармонізація сімейно-шкільного виховання і розвитку особистості учня;
 орієнтація всіх управлінських функцій на кінцевий результат, здійснення системно-цільового підходу в управлінні;
 постійне інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, гласність;
 оперативність і дієвість контролю за станом навчання та виховання;
 створення умов для розвитку професійної компетентності кожного вчителя, класного керівника, наукової організації праці;
 безперервне удосконалення професійних знань, умінь, навичок на основі досягнень психолого-педагогічних наук, вітчизняної і світової педагогіки;
 реалізація демократичних основ управління навчально-виховним процесом.

8. Харчування.

Школа-родина вводить дворазове харчування:

- 1 гарячий обід - на пільговій основі;
- 2 гарячі напої: фіточаї, молоко - безкоштовно.

Пільги для харчування – за рахунок спонсорської допомоги (СВК «Нива») та заготовлі овочів і фруктів, вирощених на пришкольній навчально-дослідній ділянці, у фруктовому саду, збору трав, плодів шипшини, калини, вирощування цукрових буряків.

В школі-родині працює комісія з питань організації харчування (батьки, медичні працівники, адміністрація школи).

Протягом навчального року діти вживають вітамінні чаї, салати із свіжих овочів та фрукти.

9. Будівля школи-родини.

Будівля школи-родини є осередком, де продовжується природній розвиток дитини, саме тому зовнішнє і внутрішнє оформлення шкільного приміщення батьки, вчителі, учні підпорядковують збереженню і оновленню національних традицій, уподібнюють до української хати з її оберегами та затишком.

Кожна класна кімната відображає індивідуальність своїх господарів, є предметом турботи і творчості родини – батьків, дітей, вчителів.

Українська побутова культура, позначена художньо-мистецьким баченням довкілля, плеканням добра й оберіганням родини від усього злого, переноситься в шкільне помешкання.

Будівельний ансамбль школи поєднує три споруди: старий корпус (1860р., колишній панський маєток) та дві нові будівлі (1998 р., 1999 р.). Одне із приміщень школи - національно-культурний та просвітницький центр, в який входять: бібліотека, кімната для роботи органів учнівського самоврядування, музей-світлиця, музей історії села та школи.

Велике шкільне подвір'я, дендропарк, фруктовий сад, квітники, зелені килими трави є місцем для відпочинку учнів, їх дозвілля, спілкування з природою.

10. Основні шляхи реалізації концепції української національної школи-родини.

весь навчально-виховний процес наповнити національним змістом, акцентувати увагу на вивченні історико-культурного розвитку українського народу, його традицій, звичаїв, обрядів, ремесел і промислів, духовної і матеріальної культури нації. Домогтися, щоб кожен учень оволодів українською мовою, знав родовід, історію народу України, був вірним національній ідеї;

якісне оновлення змісту, форм і методів родинно-шкільного виховання та навчання на основі запровадження нових його технологій;

запровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів навчання і виховання, які відповідають потребам розвитку особистості, сприяють розкриттю її талантів та здібностей;

ознайомлення батьків із українською родинною педагогікою, забезпечення всеобучу батьків, організація досімейної освіти;

інтеграція зусиль батьків, вчителів, друзів школи, підприємців, меценатів у створенні навчально-матеріальної бази школи-родини;

розробка та реалізація навчальних планів і програм спецкурсів, факультативів, посібників;

науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу;

створення психологічної служби, забезпечення діагностики і корекції навчально-виховного процесу, психолого-педагогічної взаємодії батьків, учнів, вчителів, громадськості;

створення відповідної інфраструктури для активно-творчої діяльності учнів, забезпечення необхідним обладнанням, різноманітною літературою, реформування культурно-побутової сфери учнівського життя;

удосконалення діяльності об'єднань за інтересами.

11. Міжнародне співробітництво:

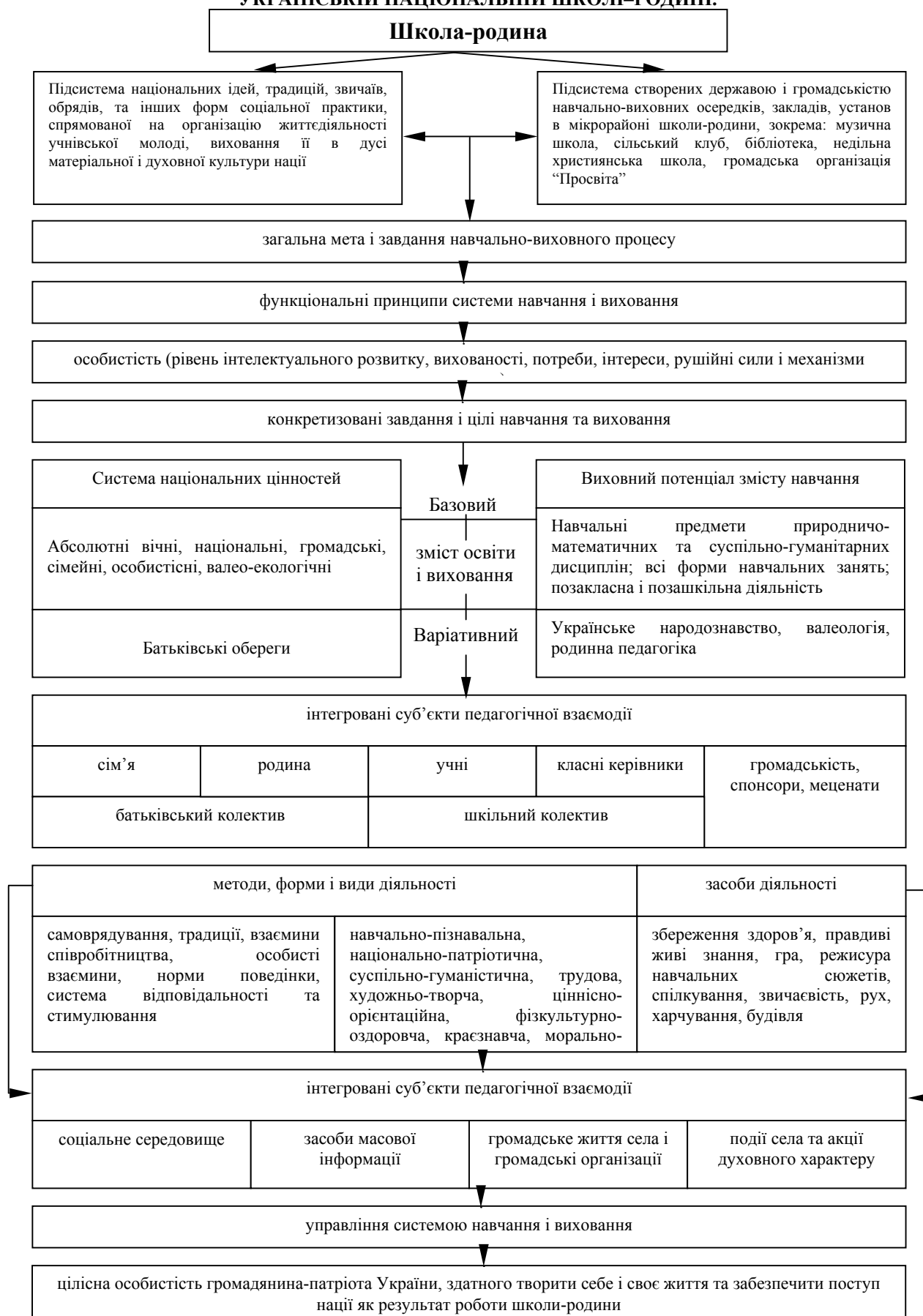
- встановлення зв'язків школи-родини із українською діаспорою;
- участь школи-родини у міжнародних програмах, проектах, учнівських та педагогічних обмінах відповідно до законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

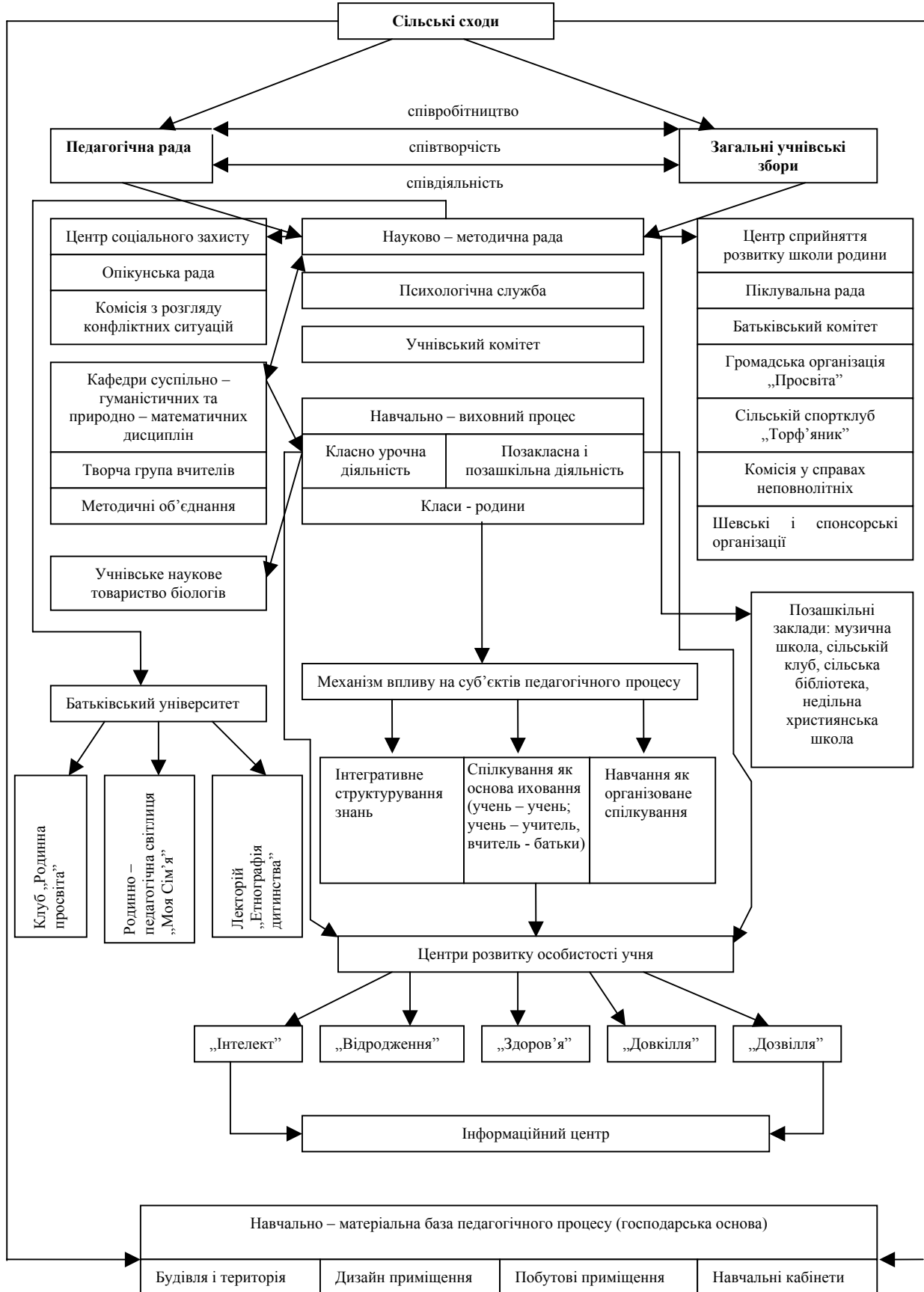
1. Національна доктрина розвитку України у XXI столітті. – К., 2002. – 16с.
2. Концепція школи нової генерації – Української національної школи-родини /Т.П.Усатенко, М.П.Кононенко, Т.Є.Бойченко та ін. //Українознавство:концепції, програми, документи. – К.,1995. – С.41–43.
3. Демченко Є. Школа-родина: потреба сьогодення //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – №2–3. –С.67–81.
4. Дем'янюк Т.Д. Духовна культура в системі шкільної освіти і виховання // Педагогічна газета. – 2001. – №6. – С.4.

Одержано редакцією 12.09.2002.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ-РОДИНІ.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ-РОДИНИ С.СТУДЯНКА ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

ЗМІСТ

Передне слово.....	3
Сагач Г.М. Духовні джерела України.....	4
Чикалюк З.О. Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі.....	8
Бричок С.Б. Викладання християнської моралі: екскурс і історію.....	12
Лавренюк В.М., Ціпан Т.С. Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в навчально-виховному процесі.....	15
Дем'янюк Т.Д. Інноваційна діяльність педагогів.....	18
Тимошук Н.С. Впровадження активних форм і видів діяльності старшокласників в умовах особистісно зорієнтованого виховання.....	20
Рабченко Т.С. Педагогічні технології управління виховним процесом в сучасній школі.....	26
Безкоровайна О.В. Проблеми виховання учнівської молоді в душі толерантності: інноваційний аспект.....	28
Дем'янюк Т.Д., Кириленко С.В., Камінська Є.І., Гавлігіна Т.М. Положення про українську національну школу-родину.....	31
Страшний В.І. Соціально-педагогічні умови модернізації змісту виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу.....	40
Петренко В.В., Дежнюк Г.С. Впровадження інноваційних форм національно-патріотичного виховання в позаурочній діяльності учнів сучасної школи.....	43
Мельничук Л.С., Байрамова М.Г. Діяльність методичної служби району: інноваційний підхід.....	47
Делідон С.В., Семенчак М.І. Превентивне виховання дітей та юнацтва в сучасній школі.....	49
Єнін В.М., Гордієвич Г.В. Естетичне виховання школярів у системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел.....	51
Умурзакова Т.Ф., Умурзаков С.Д. Інноваційна діяльність педагогічного колективу Рівненської державної гуманітарної гімназії.....	54
Гурінчук Л.С., Дем'янюк Т.Д., Мельничук В.Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів.....	64
Кособуцька Г.П. Сучасна сім'я як основний фактор соціальної реабілітації дітей-інвалідів.....	71
Сойчук Р.Л. Сучасний стан трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії.....	75
Середович В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....	79
Кулакова Л.М. Особливості розвитку творчості у підлітковому віці.....	85
Белова С.А. Концепція вчителя у педагогічній системі представників Бременської школи.....	87
Сременко Л.В. Підготовка майбутніх педагогів до реабілітаційної роботи в інтернатних закладах.....	89
Свириденко С.О. Активні методи навчання і виховання у формуванні здорового способу життя школярів.....	92
Зубілевич М.І. Скаутський рух: специфіка виховного процесу підростаючого покоління.....	98
Коваленко Є.І. Використання спадщини вітчизняних і зарубіжних педагогів у створенні інноваційних виховних технологій.....	99
Дулак Н.В. До питання національного виховання у Німеччині кінця XVIII–початку XIX століття.....	105
Головка М.Б. Проблема виховання духовності особистості в історії педагогічної думки.....	108
Савченко І.Д. Генеза виникнення та формування довіри у дітей.....	112
Курінна С.М. Використання народних сміхових традицій у вихованні почуття гумору дошкільників.....	116
Кривошея Н.Б., Кривошея Д.В. Початкове економічне виховання старших дошкільників засобами дитячої літератури.....	121
Захарова Н.М. Система пізнавальних завдань як основа формування операційних знань молодших школярів.....	125
Гоголь Н.В. Розвиток мовлення школярів в системі початкової літературної освіти.....	127
Процюк В.М. Використання потенціалу української народної музичної творчості у морально-естетичному вихованні школярів.....	132
Одерій Л.С., Роздимаха А.І. Розвиток естетичного ставлення до оточуючого – засіб оновлення системи естетичного виховання дітей.....	134
Дятленко Т.І. Естетичне виховання старшокласників засобами літературного пейзажу.....	138
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем'яненко І.О., Федорова І.Л. Готовність випускників Рівненського державного гуманітарного університету до професійної діяльності.....	141
Буцяк В.І. Фортепіанна підготовка студентів вищих педагогічних закладів на основі історико - стилісового підходу.....	151
Маковська О.О. Проблема наступності в системі школа – вуз у вітчизняній педагогіці.....	153
Михальська В.Р. Управлінський аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.....	156
Сингаївський Д.В. Художнє конструювання – важливий етап підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін до творчої праці.....	158
Цюлюпа С. Д. Вільний час студентів як соціально-педагогічна проблема.....	162
Михайліченко І.В. Фізичне виховання працівників органів внутрішніх справ у контексті формування їхньої професійної культури.....	167
Відомості про авторів.....	172

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти

Збірник наукових праць

**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 24

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Дем'янюк Т.Д.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.09.2002 р. Підписано до друку 29.11.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 24,8. Обл. вид. арк. 25,66. Замовлення № 16/1 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20